

Виявлені особливості семантичної модифікації у сфері народної географічної термінології Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини) свідчать про незузальний характер багатьох зафіксованих одиниць, які ще не набули ознак спеціальних термінів і з функціонально-семантичного погляду становлять периферію власне географічної термінології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громко Т.В. Семантичні особливості народної географічної термінології Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини) / Т.В.Громко. – Кіровоград, 2000. – 175 с.
2. Громко Т.В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т.В. Громко, В.В. Лучик, Т.І. Поляруш. – Київ-Кіровоград, 1999. – 224 с.
3. Мурзаев Э. Словарь местных географических терминов / Э. Мурзаев, В. Мурзаев. – М. : Мысль, 1959. – 304 с.
4. Толстой Н. И. Славянская географическая терминология: Семасиологические этюды / Н. И. Толстой. – М. : Наука, 1969. – 260 с.

Срмоленко С.І., Іщук Г.В.

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

СПЕЦИФІКА ПОРІВНЯЛЬНИХ КАНСТРУКЦІЙ У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗИ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА)

Актуальність статті зумовлена підвищеною увагою сучасної лінгвістики до вивчення порівняння, зокрема потребою детального висвітлення його сутності, різновидів, засобів вираження, структурних, семантичних характеристик.

Теоретичним підґрунтям роботи стали праці вітчизняних і зарубіжних учених із дослідження порівняння, таких як К. Аксакова, В. Арутюнової, В. Бартоня, О. Бондарка, І. Вихованця, О. Грипас, С. Срмоленко, А. Загнітка, М. Заборної, О. Кубрякової, І. Кучеренка, Дж. Лакоффа, Н. Шаповалової, К. Шульжука та ін. (із лексико-граматичного боку); О. Барменкової, Г. Конторчук, Л. Мацько, А. Сващенко, Л. Ставицької, В. Чабаненка та ін. (із лексико-стилістичного боку).

Метою статті є визначення статусу порівнянь у сучасній українській літературній мові.

Останній відіграє вирішальну роль у реалізації компаративного змісту в чотириелементній моделі порівняльної конструкції (“суб’єкт” – “об’єкт” – “основа” – “показник”), оскільки забезпечує її цілісність. Тобто, між об’єктом і суб’єктом не існує реального зв’язку, він виникає лише у свідомості мовця, який прагне відтворити певну ситуацію дійсності. Так, у конструкції *Його партнери так і залишилися при столі, немов чекаючи нового приреченого* [3, с. 102] наявний суб’єкт – “його партнери”, об’єкт “новий приречений”, показник порівняння “немов”, без якого порівняльна семантика не реалізується, тобто поняття “його партнери” і “новий приречений” мисляться не як компоненти порівняльної конструкції, а як окремі факти дійсності. Порівняльна ж конструкція функціонує за умови специфічних семантичних відношень між суб’єктом і об’єктом порівняння, які не дають змоги отожденовати суб’єкт і об’єкт, і водночас не позбавляють мовця можливості сприймати їх як співвідносні одиниці. Обидва типи відношень зумовлюються показником порівняльної семантики. Багатоплановість феномена *порівняння* зумовило його розгляд у філософському (гносеологічному), логічному та лінгвістичному аспектах. Останній передбачає послідовну диференціацію порівняння як об’єкта граматики, лексикології, фразеології, стилістики.

Незважаючи на велику кількість досліджень (починаючи з античних часів), присвячених аналізу категорії порівняння, проблема залишається невирішеною, оскільки на кожному етапі наукового пізнання з’являються нові аспекти її розгляду. Протягом останніх десятиріч у сучасній лінгвістиці запропоновано різні підходи до вивчення порівняння, встановлення його лінгвістичної сутності.

Чітко сформувались у мовознавстві концепції, за якими порівняння: 1) розглядається у співвідношенні з метафорою (Н. Арутюнова, В. Вовк та ін.); 2) з'ясовується специфіка вираження порівняльних відношень (Ю. Апресян, В. Кононенко, А. Прияткіна, Н. Широкова та ін.); 3) окреслюється порівняння як засіб формування авторського стилю (Л. Голоух, П. Морозов та ін.); 4) визначається статус порівняння у фразеологічному фонді (Л. Авксентьев, М. Алефіренко, Л. Лебедєва та ін.) [4].

Порівняння репрезентує явище надзвичайно різноманітне: це і структурні та значеннєві засоби відтворення семантики порівняння, це і синтаксична роль і стилістичні особливості означених конструкцій. Порівняння на формально-граматичному рівні співвідноситься з простим реченням (є підрядною порівняльною її частиною) або з його компонентом (є порівняльним зворотом). Пор.: порівняння з *подивом* є частиною простого речення, виступаючи обставиною способу дії: *Мартюфляк з подивом довідався ...* [3, с. 108]; тоді як порівняння *мов* у *сільце*, в *цю зотельню тишу* [3, с. 116]; порівняння як *ви* виступає у ролі уточнювальної прикладки: *Вас було дуже багато-сотні таких самих, як ви...*[3, с. 121]; порівняння *по-християнськи* виступає обставиною способу дії: *...і власти де-небудь по-християнськи...* [1, с. 12]; порівняння *ніби* *молоді тропічні дерева* у реченні виступає складеним іменним присудком: *а ноги – ніби молоді тропічні дерева...* [1, с. 16]; порівняльна конструкція *наче приклясна* виступає складеним іменним присудком: *... дурило, а борода в нього наче приклясна – велика дитина, бевзь, другорічник у школі життя* [3, с. 28].

Особливої значущості в сучасному мовознавстві набуло також питання граматичного статусу порівняльних конструкцій. Зокрема, дискусійною є проблема розмежуванням так званих порівняльних зворотів і підрядних порівняльних речень. Важко розрізнити неповне двоскладне речення з порівняльним зворотом від порівняльного компонента. Пор.: у конструкції *... а повз вас пропливають калюжами автомобілі й тролейбуси, здатні не так когось возити, як обтаплювати брудними струменями з-під коліс рідкісних дощових перехожих...* [1, с. 28] порівняння можна сприймати по-різному, але ми вважаємо, що це двоскладне неповне речення: у ньому пропущений підмет *автомобілі й тролейбуси*, який встановлюється за змістом головного в складнопідрядному реченні; у реченні *... вона поруч із ним, на передньому сидінні, як налижиться...* [2, с. 25] порівняльна конструкція *як налижиться* може сприйматися двоюко, але ми вважаємо, що це порівняльний компонент.

Значні труднощі в плані дослідження порівняння в українській мові спричиняються відсутністю універсального, загальновизнаного набору термінів. Так, термін *порівняння*, *порівняльна конструкція*, *порівняльна лексема*, *компаративема* тощо використовуються лінгвістами певною мірою довільно, то – як синоніми, то – як абсолютно різні поняття, то, навпаки, зовсім ототожнюються. Це призводить до неточності у трактуванні понять, співвідносних із мовним порівнянням, а нерідко спотворює розуміння авторської позиції загалом. У зв'язку з цим виникає необхідність опрацювання термінологічного апарату, зокрема, визначенні мінімального набору термінів, необхідних для дослідження в аспекті зазначеної проблеми. Тому ми пропонуємо надалі використовувати термін, який зазначений у темі дослідження, а саме: *порівняльна конструкція*. Отже, порівняльні конструкції сучасної української мови повинні бути детально вивчені у плані вироблення єдиної послідовної теорії на основі найбільш переконливих фактів, якими збагатилася лінгвістика протягом останніх років.

Якщо структурний компонент речення має імпліцитний показник порівняння і характеризується порівняльною семантикою, то вважається, що це і є порівняльний зворот. Пор.: у реченні *Яйце по-китайськи* [2, с. 42] порівняння *по-китайськи* виступає порівняльною конструкцією, яка виражена прислівником, або у реченні *Сараєво як цитата* [2, с. 41] порівняння *як цитата* виступає порівняльною конструкцією, в якій є порівняльна лексема *як*. У деяких працях перший варіант *яйце по-китайськи* подаються як порівняльні лексеми. Ми, зважаючи на праці останніх років, підтримуємо загальну думку вчених-мовознавців, що все ж у порівнянні *по-китайськи* виступає як конструкція утворена від прикметника + прикметника.

Отже, порівняльні слова і сполучники (*як*, *ніби*, *мов*, *наче* та ін.) у структурі різних порівняльних конструкцій бувають різноманітними за семантичними показниками, а також можуть утворювати цілі

порівняльні ряди у складних синтаксичних конструкціях. Пор.: у реченні *...це майже не вдавалося, вона гнала, як мантікора, вперед, вона вислизала, ніби вкрита лускою...* [2, с. 74] Юрій Андрухович “Перверзія” використав раціональний порівняльний сполучник *як* у структурі порівняльного звороту *як мантікора* на позначення міфічного чудовиська, а далі ірраціональний сполучник *ніби* у структурі іншого порівняльного звороту *ніби вкрита лускою*, таким чином вказавши на сумніви закоханого Стаха Перфецького до Ади, його перекладачки, у Венеції.

Важливим для порівняльного звороту є друга його частина – підрядна, яка репрезентує різні за будовою конструкції: припорівняльні, займенниково-співвідносні аналогічної семантики, а найчастіше – повні та неповні формально прості речення зі значенням порівняння. Напр.: у реченні *Ви єдині, ким може по-справжньому пишатися це наскрізь розкладене суспільство* [1, с. 101] є порівняльна конструкція *по-справжньому*, тоді як у реченні *Він повіявся так, як завжди...* [3, с. 117] є займенниково-співвідносні конструкції (*так – як*).

Останнім часом щодо порівняння існує безліч думок серед лінгвістів, які до цього питання підходять із різних наукових методологій, а саме: з’ясування функціонально-семантичної категорії порівняння, формально-граматичної природи порівняльних конструкцій, структурно-семантичних особливостей порівняльних конструкцій як формантів порівняльних відношень у межах простого і складного речення тощо. Через таку різноманітність підходів до теперішнього часу залишається не вивченим це питання.

Отже, актуальним залишається вивчення синкретичного потенціалу порівняльних конструкцій, адже треба з’ясувати такі питання, як визначення компаративної семантики через зіставлення явищ за подібністю чи схожістю денотатів. Щодо цього підходу, то порівняльні конструкції поділяються на уподібнювальні та зіставляювані. Пор.: у реченні *... голос із-за стіни мучить тебе світлою мукою, наче філіппінський масаж...* [1, с. 15] або у реченні *Люфторкують, мов коні...* [3, с. 17] є уподібнювальна семантика; у реченні *Більше, ніж самої крові* [1, с. 150] або у реченні *... його треновані довгі ноги вміли не менше, ніж руки...* [3, с. 112] є зіставляювана семантика. Специфіка реалізації порівняльної семантики за допомогою зіставлення або уподібнення, схожістю денотатів дає підстави розрізнати два різновиди синкретичних порівняльних конструкцій: уподібнювальні та зіставляювані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович Ю. І. Московіада. Роман жахів / Ю. І. Андрухович. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 152 с.
2. Андрухович Ю. І. Перверзія. Роман / Ю. І. Андрухович. – Львів : ВТНЛ-Класика, 2004.
3. Андрухович Ю. І. Рекреації. Роман / Ю. І. Андрухович. – Львів : ЛА «ПІРАМІДА», 2005.
4. Потебня О. О. Естетик і поетика слова / О. О. Потебня. – К. : Мистецтво, 1985. – 302 с.
5. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Н. П. Шаповалова. – Дніпропетровськ, 1998. – 16 с.

Жигоренко І.Ю.,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

ШЛЯХИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТОСФЕРИ ALLTAGSLEBEN /ПОВСЯКДЕННІСТЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Специфіка соціально-політичних та соціально-культурних реалій початку ХХІ століття – розпад світової біполярної системи – призвела до кризи ідеології та, як наслідок, до кризи самоідентифікації, оскільки в контексті певної культури відбувається формування особистості, пошук «своїх» цінностей, залучення до традицій, формування характеру і світогляду.